

De ouderapp in de kinderopvang. Overwegingen vanuit verschillende disciplines.

Tjitske de Groot, An Piessens, Maria de Haan, Simone van der Hof, Stefan van der Stigchel & Koen Leurs
e-mailadres contactpersoon: t.m.m.degroot@uu.nl

Samenvatting

In dit forumartikel werd door wetenschappers werkzaam in verschillende disciplines stilgestaan bij verschillende aspecten en mogelijke gevolgen van het gebruik van een ouderapp op de kinderopvang. Het eerste deel van het artikel start vanuit de beroepspraktijk van de kinderopvang en benadrukt de visie van kinderopvangmedewerkers op digitale media, waarbij ouderapps voornamelijk als waardevol worden ervaren, wat in contrast staat met hun zorgen over de impact van digitale media op jonge kinderen. Vervolgens komen vier disciplinaire perspectieven aan bod: een pedagogisch, juridisch, psychologisch en mediawetenschappelijk perspectief. Hierin wordt gewaarschuwd voor de 'dataficatie' van kinderen en de mogelijke conflicten met pedagogische waarden zoals privacy en autonomie. Ook wordt de naleving van kinderrechten besproken, met speciale aandacht voor privacy en gegevensbescherming van kinderen. Vervolgens wordt de rol van aandacht bij het gebruik van ouderapps behandeld, waarbij wordt gewezen op de belasting van het werkgeheugen van kinderopvangmedewerkers en ouders. Uiteindelijk wordt de impact overwogen van het veelvuldig delen van foto's via ouderapps, waarbij wordt gewezen op de behoefte aan constante verbondenheid tussen ouders en kinderen en de mogelijke effecten op onder andere sociale druk. Er wordt geconstateerd dat hoewel ouderapps voordelen bieden in termen van administratie en communicatie, er zorgvuldig moet worden omgegaan met de mogelijke negatieve gevolgen, zoals privacy kwesties, verhoogde werkdruk en verstoring van de interactie tussen kinderopvangmedewerkers, ouders en kinderen.

Abstract

In this forum article, scientists working in various disciplines reflected on different aspects and potential consequences of using a parent app in childcare. The first part of the article starts from the professional practice of childcare and emphasizes the perspective of childcare workers on digital media, who primarily see parent apps as valuable, which contrasts with their concerns about the impact of digital media on young children. Then, four disciplinary perspectives are addressed: pedagogical, legal, psychological, and media scientific perspectives. These warn against the 'datafication' of children and potential conflicts with pedagogical values such as privacy and autonomy. Compliance with children's rights is also discussed, with special attention to children's privacy and data protection. Subsequently, the role of attention in the use of parent apps is addressed, highlighting the cognitive load on the working memory of childcare workers and parents. Finally, the impact of frequent photo sharing via parent apps is considered, noting the need for constant connectedness between parents and children and potential effects on social pressure among other factors. It is noted that while parent apps offer benefits in terms of administration and communication, careful consideration must be given to potential negative consequences such as privacy issues, increased workload, and disruption of interaction between childcare workers, parents, and children.

Keywords: *parent app, childcare, datafied child, childcare workers, digital media*

Inleiding

Een groepje peuters zit onder een wilgenhut in de tuin, op zachte dekens waarop speelgoed verspreid ligt. Een begeleider aan de rand van de groep kinderen houdt een smartphone omhoog. Ze neemt een foto van de activiteit om later via een WhatsApp groep te delen met de ouders. De kinderen worden verschoond voor ze gaan slapen. Naast de verschooningskussens staan tablets opgesteld. Op een kussen ligt een baby, de begeleider houdt een hand op de baby en duidt met de andere hand op de tablet aan welke baby ze verschoond heeft. Die informatie gaat 's avonds in een verslag naar de ouders (Piessens et al., 2024).

Bovenstaande voorbeelden schetsen typische situaties waarin de kinderopvang gebruik maakt van een zogenaamde ouderapp. Deze applicaties

vervullen een administratieve rol om de communicatie tussen het kinderdagverblijf en ouders te vereenvoudigen met betrekking tot het aanvragen van extra opvangdagen, afmeldingen, facturatie, enzovoort. Bovendien faciliteren ze het delen van informatie over kinderen met ouders, deze apps vervangen vaak de traditionele schriftjes waarin kinderopvangmedewerkers voorheen beknopte indrukken gaven van de dag van kinderen in de opvang en relevante ontwikkelings- en welzijnsaspecten met ouders deelden. Via de app kan, in sommige gevallen direct, gecommuniceerd worden wanneer een kind een schone luier krijgt, eet, drinkt en slaapt. Ook kan er een verslagje van de dag en de activiteiten worden gedeeld. Daarnaast deelt een groot aantal opvanginitiatieven minstens wekelijks en soms dagelijks foto's van de kinderen via persoonlijke en publieke berichten (Piessens et al., 2024).

Digitale media doen op steeds grotere schaal een intrede in onze levens. Van jongs af aan komen kinderen hier dan ook al mee in aanraking. In toenemende mate wordt data gegenereerd over kinderen, we kunnen spreken van een 'dataficatie van de kindertijd' (Lupton & Williamson, 2017, p. 1). Ouderapps passen bij deze trend, en passen binnen het bredere spectrum van apps en apparaten die 'intieme surveillance' faciliteren, die als doel hebben de opvang te ondersteunen. Digitale media beïnvloeden onze levens op veel verschillende manieren en hebben een grote invloed op onze maatschappij.

In oktober 2023 verscheen een opiniestuk van Tjitske de Groot in de Volkskrant over ouderapps, getiteld: Willen we wel zo'n ouderapp om de hele dag onze dreumes te volgen? In dit opiniestuk werden verschillende vragen gesteld bij de wenselijkheid van mogelijke ontwikkelingen die een ouderapp teweegbrengt. Dit opinieartikel in de krant deed veel stof opwaaien. Er volgden sterk uiteenlopende reacties. Van kinderopvangmedewerkers die aangaven dat het belangrijk is om eens stil te staan bij de invloed van een dergelijke app op de opvangpraktijk en op de werkdruk, tot ouders die het belangrijk vonden om (intensief) op de hoogte gehouden te worden en de overwegingen dan ook te ver vonden gaan.

Om meer diepgang te geven aan de discussie rondom ouderapps zijn wetenschappers werkzaam in verschillende disciplines gevraagd om mee te denken over verschillende aspecten en mogelijke gevolgen die aan een ouderapp kleven.¹ Deze overwegingen komen samen in dit forumartikel wat voor u ligt. In dit artikel wordt eerst stilgestaan bij de beroepspraktijk, en daarmee 1. *de visie van kinderopvangmedewerkers op digitale media in de kinderopvang, en de ouderapp in het bijzonder*. Vervolgens volgen er overwegingen vanuit verschillende disciplines: pedagogiek, rechten, psychologie en mediawetenschappen. Dit in de vorm van de volgende secties: 2. *de impliciete (pedagogische) vooronderstellingen verbonden aan het ontwerp*

van een ouderapp, 3. de naleving van kinderrechten, 4. onderbroken aandacht bij ouder en begeleider en 5. de mogelijke impact van het (vele) communiceren aan de hand van foto's. Dit forumartikel is in het bijzonder interessant voor kinderopvangorganisaties en ouders, maar kan ook betrekking hebben op andere situaties waarin apps worden ingezet om te administreren en communiceren over kinderen.

De visie van kinderopvangmedewerkers op digitale media in de kinderopvang, en de ouderapp in het bijzonder²

Uit een praktijkgericht onderzoek naar het gebruik van digitale media in de opvang van jonge kinderen bleek dat begeleiders kinderen vooral willen afschermen van digitale media, maar wel digitale systemen gebruiken om de zorg voor kinderen te registreren en over de opvangdag te communiceren met ouders (Piessens et al., 2024). Voor die communicatie maken begeleiders regelmatig foto's van de kinderen en registreren ze de zorghandelingen. Uit hetzelfde onderzoek bleek dat kinderopvangmedewerkers het gebruik van dergelijke ouderapps als vanzelfsprekend ervaren. Een ouderapp heeft bovendien meerdere voordelen voor kinderopvangmedewerkers, een app vereenvoudigt bijvoorbeeld administratie, communicatie en registratie voor hen. Medewerkers verkiezen het digitale registratiesysteem dan ook boven de vroegere heen en weer boekjes. In de verhalen van kinderopvangmedewerkers over het gebruik van media voor registratie en communicatie weerklinken opvattingen over goede zorg en correcte informatie, ze zien het geven van volledige en in sommige gevallen directe informatie aan de ouders als vorm van goede zorg. Daarnaast zijn opvangmedewerkers enthousiast over een ouderapp omdat de reacties van ouders op foto's voelen als waardering voor het geleverde werk. De rol die de ouderapp speelt in werkvereenvoudiging en waardering is van zeer toegevoegde waarde voor een groep werknemers die steeds meer werkdruk ervaart.

Toch is dit gebruik van digitale media niet zonder gevolgen in de omgang met de kinderen. Gezien de digitale registratie- en documentatiepraktijk als een kluwen verweven is met de interacties tussen begeleiders en kinderen roept dit ook vragen op. Bijvoorbeeld in het geval van het verschoningsmoment, beschreven aan het begin van dit artikel. Zo'n moment biedt een mooie kans tot een één-op-één interactie tussen begeleider en kind, maar die interactie wordt onderbroken wanneer de begeleider in plaats daarvan de verzorging op een tablet registreert. In het andere voorbeeld aan het begin van het artikel speelt een digitaal systeem ineens een rol in de

interactie, zoals bij het samen spelen, eten en oefenen. Het is dus de vraag of de ouderapp de kwaliteit van interactie, zorg en werkdruk verbeteren.

Ook staat dit in contrast met de grote bezorgdheid van veel kinderopvangmedewerkers over de aanwezigheid van digitale media in de levens van jonge kinderen. In het eerder genoemde praktijkgericht onderzoek naar het gebruik van digitale media in de opvang van jonge kinderen kwam naar voren dat de medewerkers zich grotendeels focusten op het gebruik van digitale media door kinderen zelf. Een stelling die regelmatig in het onderzoek opdook was dat jonge kinderen niet te veel met digitale media bezig moesten zijn, aldus de kinderopvangmedewerkers (Piessens et al., 2024). Die houding is herkenbaar in ander onderzoek naar opvattingen van kinderopvangmedewerkers, dat toont dat zij vooral risico's zien in digitaal mediagebruik door jonge kinderen (Hatzigianni & Kalaitzidis, 2018; Mertala, 2019; Palaiologou, 2016). Bij de allerjongsten (tot ongeveer twee jaar) vermijden kinderopvangmedewerkers het gebruik van digitale media door de kinderen liever, vanaf de leeftijd van ongeveer vijf jaar zien sommige begeleiders een mogelijke educatieve meerwaarde, mits ze die digitale media 'goed' kunnen inzetten (Mertala, 2019).

We weten al langer dat kinderen digitaal mediagebruik leren door het anderen te zien gebruiken (Chaudron et al., 2018). Gezien ook kinderopvangmedewerkers kinderen willen beschermen tegen digitale media, een wens die in lijn ligt met de maatschappelijke bezorgdheid over de impact van digitale media op kinderen en jongeren, staat dit enigszins in contrast met het gebruik van de ouderapp door de medewerkers tijdens de verzorging van de kinderen. Door een ouderapp te gebruiken voor bijvoorbeeld directe registratie of het maken van foto's worden kinderen veelvuldig geconfronteerd met digitale media. Het lijkt alsof medewerkers ervan uitgaan dat kinderen het gebruik van de ouderapp/digitale media niet opmerken. Het gebruik van de ouderapp lijkt in te druisen tegen de ideeën over digitale media voor jonge kinderen. Misschien is het dan ook taak om meer stil te staan bij de wereld die we tonen aan de kinderen door dit vanzelfsprekende gebruik van digitale media in de kinderopvang.

De impliciete (pedagogische) vooronderstellingen verbonden aan het ontwerp van een ouderapp³

In de wetenschap is recent gewaarschuwd voor het verschijnsel de 'datafied child' (Lupton & Williamson, 2017, p. 1) waarmee onder meer bedoeld wordt dat data van kinderen door anderen wordt vastgelegd met de bedoeling

om onder andere hun ontwikkeling, gedrag, prestaties of gezondheid te monitoren en te evalueren. Dit leidt tot een vorm van pedagogische data 'surveillance' waarbij kinderen niet zelf de controle hebben over 'hun eigen' data, maar deze wel gebruikt wordt voor pedagogische en beheersdoelen. Het 'dataficeren' en het surveilleren van kinderen met behulp van data die ingezet kan worden voor pedagogisch handelen is niet zonder consequenties (Lupton & Williamson, 2017). Dergelijke data zijn verre van slechts een objectief instrument dat voor elk willekeurig doel kan worden ingezet maar hebben een sturende werking op de opvoed en opvangsetting.

Al in 2016 waarschuwde Jose van Dijk in haar boek *de Platformsamenleving* dat platformen, waar apps onderdeel van zijn, geen neutrale technologische voorzieningen zijn, maar dat deze gebaseerd zijn op bepaalde waarden die invloed uitoefenen op de sociale praktijken die zij bedienen. In de ouderapp zien we bijvoorbeeld dat bepaalde aspecten van het gedrag van kinderen vertaald worden in 'data' terwijl andere aspecten buiten beschouwing blijven of dat alleen data wordt verzameld met het oog op bepaalde waarden en andere waarden op de achtergrond komen. Zo kunnen bij het delen van data over kinderen met ouders waarden als gemak, efficiency, de behoefte van ouders om een gevoel van controle en sturing te hebben boven andere waarden komen te staan zoals het recht op de bescherming van de privacy van het kind, of een zorgvuldige duiding van de data in het overleg tussen ouders en professionals zodat de kwaliteit van de besluiten die op grond van deze data genomen worden weloverwogen zijn. Zo veroorzaakt het gemak waarmee digitalisering bepaalde vormen van surveillance mogelijk maakt, ongemerkt een verschuiving in pedagogische waarden.

Het surveilleren van kinderen is niet nieuw, maar past in een pedagogische traditie waarbij het in de gaten houden van kinderen wordt gezien als een belangrijk middel om de ontwikkeling van kinderen positief te beïnvloeden (Ben-Arieh & Goerge, 2001), hun veiligheid te garanderen (Hillman, 1993), of als een middel tot disciplineren (Foucault, 1979). Pedagogen waarschuwen al enkele decennia voor 'hyperparenting': het uit de hand lopen van het willen surveilleren en willen beheersen van de ontwikkeling van kinderen, zodanig dat kinderen de kans ontnomen wordt om fouten te maken of om zelf te leren van schade die zij ondervinden bij het experimenteren. De digitalisering geeft de samenleving nieuwe mogelijkheden tot het hypersurveilleren van kinderen, en de ouderapp kan gezien worden als een voorbeeld daarvan. Het digitaal surveilleren van kinderen via een ouderapp kan voordelen hebben, bijvoorbeeld als het gaat om het overbruggen van de afstand tussen kind en ouder tijdens de dagopvang en het vergroten van de mogelijkheid van ouders om in te springen op hetgeen gebeurt tijdens de opvang. Echter,

deze ‘always on’ vorm van surveillance kan ook belangrijke (pedagogische) nadelen hebben. Twee voorbeelden. Communicatie tussen betrokkenen gebeurt in toenemende mate op grond van ‘data’ zoals in de app weergegeven, data die geüniformeerd zijn met nadruk op alleen bepaalde aspecten. Zo ligt het gevaar op de loer dat efficiency en standaardisering de boventoon gaat voeren en andere belangrijke waarden naar de achtergrond verdwijnen. Het constant gemonitord worden, met het oog om elk moment te kunnen ingrijpen kan het recht van kinderen om zich te ontwikkelen in relatieve privacy, de mogelijkheid te experimenteren en fouten te maken en dus eigen verantwoordelijkheid te ontwikkelen aantasten, ook in de vroege leeftijdsfase.

Op dit moment is er nog nauwelijks inhoudelijke inspraak van de sector bij het ontwerpen van dergelijke apps. Het zou goed zijn als er nationale consortia zouden komen waarin ontwikkelaars, beleidsmakers, ouders en professionals uit de sector vertegenwoordigd zijn met het oog op het vaststellen welke waarden van belang zijn bij het ontwerp van dergelijke apps. In het reguliere onderwijs heeft de VO raad al voor een dergelijk consortium gepleit bij het project ‘Ethiekcompas waarden wegen’. Een onderwerp dat hierbij ter sprake zou moeten komen is hoe deze nieuwe vormen van digitale surveillance al dan niet stroken met belangrijke waarden in de sector, en die van ouders en kinderen.

De naleving van kinderrechten⁴

Het is belangrijk dat er wordt stilgestaan bij het feit dat het delen van aanzienlijke hoeveelheden informatie over kinderen via ouderapps ook implicaties heeft voor het recht op privacy en gegevensbescherming van kinderen (Artikel 16 IVRK en Artikelen 7 en 8 EU Handvest). De in de ouderapp gedeelde informatie omvat diverse persoonsgegevens van kinderen, zoals gevoelige gegevens als medische informatie (bijvoorbeeld allergieën), gedragsinformatie en audiovisuele gegevens, zoals foto’s en video’s. Het is dan ook niet alleen relevant om te kijken naar de hoeveelheid verwerkte gegevens, maar ook naar het type gegevens, met speciale aandacht voor gevoelige informatie zoals gezondheidsgegevens. In bredere zin wordt de verwerking van gegevens van kwetsbare groepen, waaronder kinderen, algemeen beschouwd als een verwerking van data met een hoog risico (van der Hof & Lievens, 2018). In het kader van privacy en gegevensbescherming is het uitvoeren van een data protection impact assessment dan ook een goede praktijk – en mogelijk een wettelijk vereiste – als de gegevens van kinderen

worden verwerkt. Zo'n impactbeoordeling dient alle belanghebbenden, inclusief medewerkers, ouders en, afhankelijk van hun leeftijd, kinderen, te betrekken. Hierop aansluitend, zou het delen van persoonsgegevens beperkt moeten blijven tot wat noodzakelijk is voor het beoogde doel.

Daarnaast heeft het delen van persoonsgegevens ook een verdere impact op andere rechten van kinderen, zoals het belang van het kind (artikel 3 IVRK), het recht op ontwikkeling (Artikel 6 IVRK) en het recht van kinderen op privacy (Artikel 16 IVRK). Dit recht van kinderen omvat ook de interpersoonlijke privacy tussen ouder en kind (Tobin & Field, 2019; UN Committee on the Rights of the Child, 2021), iets wat ter discussie staat bij het gebruik van de ouderapp. In hoeverre wordt er namelijk rekening gehouden met de nodige privacy behoefte van het kind in het delen van informatie? Daarbij is het dan ook goed mogelijk dat sommige kinderen het onprettig vinden dat hun activiteiten worden vastgelegd in een ouderapp, vergelijkbaar met het bekende fenomeen van 'sharenting', waarbij ouders foto's en video's van hun kinderen op sociale media delen, iets wat niet alle tieners waarderen (Lipu & Siibak, 2019).

Ouders dragen de verantwoordelijkheid voor hun kinderen (artikel 18 IVRK) en dienen hun kinderen te ondersteunen bij het uitoefenen van hun rechten als deze nog niet in staat zijn dit zelfstandig te doen (artikel 5 IVRK). Dit dus ook in het kader van het naleven van bovengenoemde rechten met betrekking tot zorg, gegevensbescherming en privacy. Bij het nemen van beslissingen omtrent de ouderapp zouden ouders zichzelf de vraag moeten stellen of zij dit voornamelijk voor hun eigen behoeften doen of dat het werkelijk in het belang van hun kind is. In gevallen waarin het kind oud genoeg is om deel te nemen aan deze besluitvorming, is het dan ook raadzaam om met hen in gesprek te gaan over hun mening over de app en welke informatie zij comfortabel vinden om te delen.

Onderbroken aandacht bij ouder en begeleider⁵

Door het gedurende de dag bijhouden van de ouderapp, wordt er een groot beroep gedaan op het werkgeheugen van de kinderopvangmedewerker. De mens kan de aandacht maar op één taak tegelijkertijd richten, waarbij een taak gedefinieerd wordt als een taak die een beroep doet op het werkgeheugen. Het werkgeheugen is verantwoordelijk voor het uitvoeren van taken die niet 'automatisch' gaan, zoals bij veel simpele motorische handelingen wel het geval is (Van der Stigchel, 2020). Bij het gebruik van de ouderapp wordt dus een beroep gedaan op het werkgeheugen en kan er

per definitie geen andere taak worden uitgevoerd. Het multitasken bestaat dus niet: je kunt niet twee taken tegelijk uitvoeren die beiden een beroep doen op het werkgeheugen: het brein moet dan wisselen tussen deze twee taken (Clapp et al, 2010). Dit gaat altijd gepaard met kosten, zowel in de tijd (het wisselen tussen taken kost tijd), nauwkeurigheid (bij het wisselen van taken is de kans op fouten groter) als in mentale kracht (het wisselen van taken is een cognitieve actie en is bij veel wisselen vermoeiend). Uit de literatuur weten we bijvoorbeeld dat mensen die onderbroken worden in het uitvoeren van een taak een hoger stressniveau hebben dan mensen die onafgebroken aan een taak kunnen werken (Mark et al., 2008). Dit zou dus ook het geval kunnen zijn bij kinderopvangmedewerkers die door de taak van het bijhouden van de ouderapp worden gedwongen hun werkgeheugen voor een andere taak in te zetten, met mogelijk gevolgen op de werkdruk, kwaliteit van werk en ook op het stressniveau. Nu is het natuurlijk niet zo dat er tijdens het werken in de kinderopvang altijd een beroep wordt gedaan op het werkgeheugen (sommige motorische routinematige taken zullen in hoge mate automatisch gaan), maar het brein heeft gedurende de dag juist periodes nodig waarin er geen beroep wordt gedaan op het werkgeheugen. Een potentieel probleem met deze apps kan daarom zijn dat er minder rustmomenten voor de medewerkers zijn.

Het is ook goed om stil te staan bij de ontvanger van deze berichten, namelijk de ouder. Deze heeft door het in verbinding staan met de opvang via de ouderapp ook een beperkte hoeveelheid aandacht beschikbaar. Notificaties van apps trekken automatisch de aandacht en zullen ervoor zorgen dat het werk onderbroken wordt om de foto's en berichten te lezen (Mark et al, 2005). Door deze notificaties zullen gebruikers eerder trachten te multitasken en meer berichten bekijken tijdens de pauzes; juist de momenten waarop het goed is voor de concentratie om even geen taken uit te voeren die een beroep doen op het werkgeheugen. De kans is tevens dat er andere apps worden geopend op het moment dat de telefoon erbij wordt gepakt.

Er zijn verschillende manieren om zowel voor medewerkers als ouders minder te vragen van het werkgeheugen wanneer gewerkt wordt met de ouderapp. Zo zouden bijvoorbeeld notificaties, die ouders onderbreken in hun gang van zaken, standaard kunnen worden uitgeschakeld. Om de medewerkers hierin dezelfde rust te gunnen zou ook voorgesteld kunnen worden om het doen en laten van de kinderen niet in 'real time' bij te houden, maar hier een duidelijk afgebakend communicatiemoment voor in te richten aan het einde van de dag en/of hier één specifieke medewerker voor aan te stellen zodat het wisselen tussen taken beperkt blijft.

De mogelijke impact van het (vele) communiceren aan de hand van foto's⁶

Technologische innovaties worden vaak gepresenteerd als efficiëntie bevorderend of als oplossingen voor sociale en maatschappelijke vragen of uitdagingen. Echter dienen we beter oog te hebben voor de nieuwe behoeften en gebruiksroutines die deze innovaties creëren. De medialisering van de kinderopvang middels intensieve foto en video-documentatie verandert bijvoorbeeld de interactie tussen kinderen, zorgmedewerkers, verzorgers en ouders. Deze documentatie van kinderen, onder andere aan de hand van foto's sluit allereerst aan op de vrij nieuwe behoefte en verwachting van constante 'connected presence' van nieuwe ouders met hun jonge kinderen (Christensen, 2019, p. 433). Technologisch is het meer mogelijk om in 'real time' 24/7 op de hoogte blijven van en zich dichtbij anderen op afstand te kunnen voelen. Deze technische mogelijkheid is inmiddels verweven geraakt met ons sociaal gedrag. In het geval van de kinderopvang speelt deze technologie in op 'fomo' (fear of missing out), apps bieden de mogelijkheid elke sprong grondig te documenteren bijvoorbeeld door foto's. Fomo wordt daarnaast mogelijk versterkt door een combinatie van een door jonge ouders vaak gevoeld schuldgevoel over het moeten uitbesteden van zorgtaken, en de behoefte op afroep gerustgesteld te worden dat kinderopvangmedewerkers goed omgaan met hun kroost (Archer & Kao, 2018). Deze ontwikkeling roept de vraag op hoe ouders vertrouwen kunnen ontwikkelen in zorgmedewerkers zonder continue controle en surveillance uit te willen oefenen middels fotografie?

Een ander aspect van het maken van foto's en video's van kleuters door kinderopvangmedewerkers – bijvoorbeeld om nieuwe lichamelijke ontwikkelingen, handelingen of prestaties te documenteren – zit in de mogelijke druk die deze kan veroorzaken bij medewerkers, kinderen en ouders. Ook al lijken kinderopvangmedewerkers er van uit te gaan dat digitaal vastgelegde kinderen zich niet bewust zijn van digitale volgsystemen, kunnen kinderen zich door het fotografisch vastleggen van hun handelingen op jonge leeftijd bewust worden van beoordelingen van hun capaciteiten en prestaties. Dit kan echter ook een positieve uitwerking hebben wanneer hierdoor het aanleren van bepaald wenselijk gedrag wordt gestimuleerd (Russo Johnson et al., 2021). Ouders kunnen druk voelen om te zien of hun kinderen voldoen aan bepaalde (leeftijdsgebonden) normen en verwachtingen. Aangezien het niet in de lijn der verwachting ligt dat technologische innovaties teruggedraaid gaan worden kan het dus wenselijk zijn zorgmedewerkers overwegingen

aan te reiken om fotografie te gebruiken om positief gedrag aan te leren bij jonge kinderen in plaats van zichzelf, kinderen en ouders druk op te leggen.

Daarnaast kan de inhoud, en daarmee de kwaliteit van de overdracht in het geding komen. Aangezien de platformen gebruik maken van informatie in de vorm van hapklare korte berichtjes en foto's/video's, kan het gevoel van noodzaak voor een interactieve overdracht in de vorm van een reguliere offline overdracht tussen kinderopvangmedewerkers en ouder afnemen. Het is bijvoorbeeld goed mogelijk dat de betrokkenheid van ouders bij kinderopvangmedewerkers afneemt, aangezien zij via de app op afstand op de hoogte zijn gebleven van het wel en wee van hun kinderen en er dus geen noodzaak meer is voor een overdrachtsgesprek. Achterliggende vragen of zorgen kunnen hierdoor onuitgesproken blijven. Waarborgen dienen te worden getroffen zodat zorgmedewerkers tijd hebben hun primaire – offline – zorgtaken uit te blijven oefenen, naast nieuwe taken zoals digitaal fotograferen van belangrijke gebeurtenissen.

Laatste gedachte

In dit forumartikel werd door wetenschappers werkzaam in verschillende disciplines stilgestaan bij verschillende aspecten en mogelijke gevolgen van het gebruik van een ouderapp op de kinderopvang. Het wordt duidelijk dat ouderapps voordelen bieden in termen van administratie en communicatie, maar ook dat er zorgvuldig moet worden omgegaan met de mogelijke negatieve gevolgen, zoals privacy kwesties, verhoogde werkdruk en verstoring van de interactie tussen kinderopvangmedewerkers, ouders en kinderen. Op grond hiervan pleiten wij dan ook voor een bredere discussie rond dit thema en daarmee voor een meer inclusieve benadering bij het ontwerpen en implementeren van ouderapps, waarbij rekening wordt gehouden met de belangen en rechten van alle betrokkenen.

Noten

1. Voor deze consultering werd door de eerste auteur van het artikel, Tjitske de Groot, contact gelegd via mail met wetenschappers uit verschillende velden, waarna de eerste auteur in één op één gesprek ging met de benaderde wetenschappers om ideeën uit te wisselen. Vervolgens zette de verschillende auteurs hun idee op papier, waarna de eerste auteur de verschillende bijdrages heeft bewerkt en in het stuk heeft toegevoegd.

2. An Piessens, Leen Dom, Mieke Jacomen en Liesa Lammens, onderzoekers verbonden aan het onderzoekscentrum Pedagogie in Praktijk van de KdG Hogeschool Antwerpen onderzochten het gebruik van digitale media in de opvang van jonge kinderen (Piessens et al., 2024) en voeren een vervolgonderzoek naar het gebruik van digitale media voor registratie en communicatie met ouders. Zij staan stil bij het gebruik en de invloeden van de ouderapp die zichtbaar zijn in de kinderopvangpraktijk.
3. Maria de Haan, hoogleraar Interculturele Pedagogiek aan de Universiteit Utrecht staat vanuit haar werk naar digitalisering van opvoeding en leren stil bij de vraag welke impliciete (pedagogische) vooronderstellingen er komen kijken bij het ontwerp van een ouderapp. Zijn deze wellicht strijdig met pedagogische waarden die in de sector en voor ouders en kinderen belangrijk zijn?
4. Simone van der Hof, hoogleraar rechten en digitale technologie aan de Universiteit Leiden, bekeek het gebruik van ouderapps uit het oogpunt van de naleving van kinderrechten. Er wordt met name stilgestaan bij het recht op privacy en gegevensbescherming.
5. Stefan van der Stigchel is hoogleraar Cognitieve Psychologie aan de Universiteit Utrecht en hij stelt dat bij het gebruik van een ouderapp ook rekening moet worden gehouden met de rol van de aandacht van de gebruiker.
6. Koen Leurs is universitair hoofddocent bij het Departement Media en Cultuurwetenschappen aan de Universiteit Utrecht en denkt na over de mogelijke impact van het (vele) communiceren aan de hand van foto's.

Geraadpleegde literatuur

- Archer, C., & Kao, K.-T. (2018). Mother, baby and Facebook makes three: Does social media provide social support for new mothers? *Media International Australia*, 168(1), 122-139. <https://doi.org/10.1177/1329878X18783016>
- Ben-Arieh, A., & Goerge, R. (2001). Beyond the numbers: How do we monitor the state of our children? *Children and Youth Services Review*, 23(8), 603-631. [https://doi.org/10.1016/S0190-7409\(01\)00150-5](https://doi.org/10.1016/S0190-7409(01)00150-5)
- Chaudron, S., Di Gioia, R., & Gemo, M. (2018). *Young Children (0-8) and Digital Technology. A qualitative study across Europe* (Publications Office of the European Union, Ed.). JRC.
- Christensen, T. H. (2009). "Connected presence" in distributed family life. *New Media & Society*, 11(3), 433-451. <https://doi.org/10.1177/1461444808101620>
- Clapp, W. C., Rubens, M. T., & Gazzaley, A. (2010). Mechanisms of working memory disruption by external interference. *Cerebral Cortex*, 20(4), 859-872. <https://doi.org/10.1093/cercor/bhp150>
- de Groot, T. (2023, October 5). Opinie: Willen we wel zo'n ouderapp om de hele dag onze dreumes te volgen? *De Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/>

- columns-opinie/opinie-willen-we-wel-zo-n-ouderapp-om-de-hele-dag-onze-dreumes-te-volgen~b3096097/
- Foucault, M. (1979). *Discipline and punish: The birth of the prison* (A. Sheridan, Trans.). New York: Vintage Books.
- Hatzigianni, M., & Kalaitzidis, I. (2018). Early childhood educators' attitudes and beliefs around the use of touchscreen technologies by children under three years of age. *British Journal of Educational Technology*, 49(5), 883–895. <https://doi.org/10.1111/bjet.12649>
- Hillman, M. (Ed.). (1993). *Children, transport and the quality of life*. London: Policy Studies Institute.
- Hof, S. van der, & Lievens, E. (2018). The Importance of Privacy by Design and Data Protection Impact Assessments in Strengthening Protection of Children's Personal Data under the GDPR. *Communications Law*, 23, 33.
- Lipu, M., & Siibak, A. (2019). "Take It down!": Estonian Parents' and Pre-Teens' Opinions and Experiences with Sharenting. *Media International Australia*, 170, 57. <https://doi.org/10.1177/1329878X19828366>
- Lupton, D. (2017). The datafied child: The dataveillance of children and implications for their rights. *New Media and Society*, 19(5), 780. <https://doi.org/10.1177/1461444816686328>
- Lupton, D., & Williamson, B. (2017). The Datafied Child: The Dataveillance of Children and Implications for Their Rights. *New Media Society*, 19, 780. <https://doi.org/10.1177/1461444816686328>
- Mark, G., Gonzalez, V. M., & Harris, J. (2005, April). No task left behind? Examining the nature of fragmented work. In *Proceedings of the SIGCHI conference on Human factors in computing systems* (pp. 321-330).
- Mark, G., Gudith, D., & Klocke, U. (2008, April). The cost of interrupted work: more speed and stress. In *Proceedings of the SIGCHI conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 107-110).
- Mertala, P. (2019). Teachers' beliefs about technology integration in early childhood education: A meta-ethnographical synthesis of qualitative research. *Computers in Human Behavior*, 101, 334–349. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.08.003>
- Palaiologou, I. (2016). Teachers' dispositions towards the role of digital devices in play-based pedagogy in early childhood education. *Early Years*, 36(3), 305–321. <https://doi.org/10.1080/09575146.2016.1174816>
- Piessens, A., Dom, L., & Jacomen, M. (Forthcoming). *Een digitale pedagogie voor de kinderopvang*. Brussel: Politeia.
- Russo Johnson, C., Flores, I., & Troseth, G. L. (2021). Do young children of the "selfie generation" understand digital photos as representations? *Human Behavior and Emerging Technologies*, 3(4), 512–524. <https://doi.org/10.1002/hbe2.287>

- Piessens, A., Dom, L., & Jacomen, M. (2024). *Een digitale pedagogie voor de kinderopvang: Meer dan tips en tricks toepassen*. KdG Hogeschool.
- Tobin, J., & Field, S. M. (2019). Art.16 The Right to Protection of Privacy, Family, Home, Correspondence, Honour, and Reputation. In *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary* (OUP).
- UN Committee on the Rights of the Child. (2021). General Comment No. 25 (2021) on Children's Rights in Relation to the Digital Environment. Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3906061>
- Van der Stigchel, S. (2020). *Concentration: Staying focused in times of distraction*. MIT Press.
- Van Dijck, J., Poell, T., & De Waal, M. (2016). *De platformsamenleving: Strijd om publieke waarden in een online wereld*. Amsterdam University Press.

Over de auteurs

Tjitske de Groot is universitair Docent Pedagogiek in Diverse Samenlevingen, Afdeling Pedagogiek in Diverse Samenlevingen, Universiteit Utrecht

An Piessens is onderzoeker, Pedagogie in Praktijk, KdG Hogeschool Antwerpen

Maria de Haan is hoogleraar Interculturele Pedagogiek, Afdeling Pedagogiek in Diverse Samenlevingen, Universiteit Utrecht

Simone van der Hof is hoogleraar Recht en Digitale Technologie, Centrum voor Recht en Digitale Technologie, Universiteit Leiden

Stefan van der Stigchel is hoogleraar Cognitieve Psychologie, Afdeling Experimentele Psychologie, Universiteit Utrecht

Koen Leurs is universitair Hoofddocent Gender, Media en Migratiestudies, Departement Media en Cultuurwetenschappen, Universiteit Utrecht